

ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 4, Sayı: 36, Aralık 2016, s. 386-412

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date
21.11.2016

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date
15.12.2016

Yrd. Doç. Dr Talip YİĞİT

İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, İ.İ.B.F, Sosyal Hizmet Bölümü
tyigit@29mayis.edu.tr

ERKEN EVLİLİKLERİ (ÇOCUK EVLİLİKLER) YENİDEN DÜŞÜNMEK: ERKEN EVLİLİKLERİN KAVRAMLAŞTIRILMASINA YÖNELİK NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Öz

Bu araştırmada çocuk yaşlarda evlenen kadınların erken evlilik öncesi yaşamsal deneyimlerinden hareketle çocuk evliliklerin (erken evlilikler) kuruluş biçimleri açısından farklılıkları ve benzerlikleri anlaşılmaya çalışılmaktadır. Erken evlenen kadınlar ve kararacılar (babalar) ile yüz yüze derinlemesine yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilerek erken evlilik öncesi karar verme aşamasındaki gömülü bilgiler keşfedilmeye çalışılmıştır. Bu nedenle araştırma nitel desende oluşturulmuş ve yürütülmüştür. Araştırmada, çocuk evliliklere nasıl karar verildiğine yönelik farklılıkları ve benzerlikleri ortaya koyan yeni bir sınıflandırma keşfedilmiştir. Bu sınıflandırma; *‘İsteğe Bağlı Olmayan Erken Evlilikler’* ve *‘İsteğe Bağlı Olan Erken Evlilikler’* olmak üzere iki ana başlık altında toplanmıştır. İsteğe bağlı olan erken evlilikler, genellikle erken evlenen kadınların isteği doğrultusunda gerçekleşen evliliklerdir. Bu gruptaki kadınların erken evlilikleri bir kurtuluş ya da kaçış olarak gördükleri anlaşılmıştır. Araştırmada isteğe bağlı olmayan erken evlilikler ise kadınların isteği dışında baba ya da ailenin diğer üyelerinin etkisiyle zorla ya da ikna yolu ile kurulan evlilikler olarak kavramlaştırılmıştır. Araştırmada erken evliliklerin kuruluş biçimlerinin birbirinden farklı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla erken evlilikler ile mücadelede erken evlilik türlerine özgü farklı müdahale yöntemlerinin geliştirilmesinin gerekliliği keşfedilmiştir.

Anahtar kelimeler: Erken evlilikler, isteğe bağlı erken evlilikler, isteğe bağlı olmayan erken evlilikler

RETHINKING OF EARLY MARRIAGES: A QUALITATIVE RESEARCH BY CONCEPTUALIZATION OF EARLY MARRIAGES

Abstract

In this study it is aimed to understand differences and similarities of child marriages (early marriages) in terms of formation types considering the life experiences of women married at early ages before early marriage. It has been tried to be discovered the embedded information in the decision-making process before early marriage in-depth by semi-structured face-to-face interviews with early married women and decision-makers (fathers). Therefore, the study was created and carried out in a qualitative design. In this study, a new classification has been found which reveals the differences and similarities regarding how child marriages are decided. This classification is grouped under two main headings; '*Non-Optional Early Marriages*' and '*Optional Early Marriages*'. Optional early marriages are marriages which generally occur at the request of early married women. It was understood that women in this group have regarded early marriage as a liberation or escape. Non-Optional early marriages have been conceptualized as marriages realised by force or persuasion through the influence of father or other members of family without women's consent. In this study it was searched out that the forms of organization of early marriages are different from each other. Hence, it has been found that it is a need to develop different intervention strategies specific to types of early marriages in fighting with early marriages.

Keywords: Early marriages, optional marriages, non-optional marriages

GİRİŞ:

Dünya genelinde kadın ve kız çocuklarının yaşadıkları sorunlar ortaktır ve bu durum bilinen bir gerçekliği yansıtmaktadır. Kadınların yaşadıkları şiddet ve ayrımcılık olaylarının boyutları her geçen gün daha da artmaktadır (James, 2010). Toplumsal olarak kadınların, erkeklerin gerisinde kalması özellikle gelişmekte olan ülkelerde kabullenilen ve normal karşılanan yaygın bir durumdur. Son yıllarda her ne kadar bu genel görüntü değişen toplum yapısı ile artık normal olarak değerlendirilmese de sorunların çözümüne dair henüz toplumsal bir uzlaşma da sağlanamamıştır. Bu sorunların en önemlilerinden biri de kız çocuklarının erken evlendirilmesi gelmektedir. Günümüzde yaygınlığını koruyan bu gerçeklik Türkiye için de geçerlidir (Kara, 2015). Halen Türkiye’de yapılan her dört evlilikten birinin, bazı bölgelerde ise her üç evlilikten birinin erken evlilik olduğu bilinmektedir (TSNA, 2008).

Erken evlilikler, onsekiz yaşın altında biyolojik, psikolojik ve sosyal gelişimini tamamlamamış çocukların, aldıkları kararın ciddiyetinin farkında olmadan yaptıkları ya da zorlandıkları evliliklerdir. Burada evlilikten kasıt hukuki anlamda değil, sosyolojik anlamda bir birlikteliktir. Yaygınlığı ve biçimsel formları toplumlara göre farklılık gösterse de bu tür evlilikler, günümüzde varlığını sürdüren önemli sosyal sorunlardan biridir. Bir bölgede erken evlilikler daha çok ekonomik kaygılara bağlı gerçekleşirken başka bir bölgede geleneksel uygulamaların bir sonucu olarak ortaya çıkabilmektedir. Unicef’in (2014) raporuna göre, günümüzde 700 milyondan fazla kadının onsekiz yaşından önce evlendiği tespit edilmiştir. Bu evliliklerin üçte birinden fazlası (yaklaşık 250 milyon) onbeş yaşından önce gerçekleşmiştir. Rapora göre, 2010 ve 2020 yılları

arasında 142 milyon kız çocuğunun onsekiz yaşından önce evleneceği tahmin edilmektedir. Görülüyor ki erken evlilikler geçmişten günümüze var olan ve gelecekte de varlığını devam ettirmesi tahmin edilen bir sorun alanıdır.

YÖNTEM:

Bilindiği üzere erken evlilikler sadece sonuç odaklı bir durum değildir. Tam tersine erken evliliklerin gelişimine zemin hazırlayan faktörler çok boyutlu ve karmaşıktır. Dolayısıyla bilgi kaynağı olarak ele alınan erken evlenen kadınların yaşamsal deneyimlerini Orta Anadolu Bölgesinde (Niğde ili) özelinde anlamak için bu çalışmada nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Araştırmada ayrıca soruların anlaşılabilirliği, daha esnek bir görüşme olanağının sağlanması ve görüşmeciler ile araştırmacı arasında güvene dayalı bir ilişkinin geliştirilebilmesi bakımından nitel yöntemin kullanılmasının sosyal gerçekliğe ulaşma düzeyini olumlu yönde etkileyeceği düşünülmüştür.

Creswel'e (1982) göre araştırma konusu '*kadın*' olan çalışmalarda kadınların yaşamsal deneyimleri sosyal bilim araştırmalarında başlangıç noktası olarak ele alınmalıdır. Nitekim bireyler yaşam içerisindeki öznelerdir ve deneyimlerini '*içselleştirilmiş ya da konumlanmış*' bakış açılarından yola çıkarak ifade ederler. Bu bakış açısında; pratik, söylem ve yorumlama sürecinden geçmeyen dolaysız ve evrensel bir deneyim bulunmamaktadır. Bora (2011)'ya göre deneyim, öznenin içerisinde bulunduğu bütün toplumsal bağlantıları onunla kurduğu bir süreç ve toplumsal gerçekliğin belirli bir düzeyidir (s. 33). Ayrıca çalışmada nitel yöntemin tercih edilmesinin nedenlerinden bir diğeri, araştırma bölgesinde erken evlenen kadınların yaşamlarının içinde bulunulan toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ekseninde biçimlenmesidir. Bu açıdan çalışmada erken evlenen kadınların yaşamsal deneyimleri, ataerkil ideolojinin inşa ettiği toplumsal cinsiyetle ilişkili eşitsizlikler ve farklılıklar çerçevesinde ele alınmıştır. Böylece araştırmanın amacı doğrultusunda, doğal ortamda, gözlem ve görüşme gibi çeşitli nitel araştırma teknikleri yoluyla erken evlenen kadınların evlilik süreçlerine ilişkin düşüncelerini içeren gömülü bilginin (grounded knowledge) (Strauss ve Corbin, 1990; Creswel, 1982) ortaya çıkarılması hedeflenmiştir.

Bu çalışma, araştırma bölgesinde bulunan 'Toplum Sağlığı Merkezlerinden' hizmet alan ve çocuk yaşlarda evlenen 22 kadın ve kız çocuklarını erken evlendiren 6 karar alıcı ile gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış derinlemesine yüz yüze görüşmelerden oluşmaktadır. Bu çalışma araştırmanın yapılabilmesi için etik kurul onayı almak üzere araştırma önerisi ve protokolün yer aldığı bir etik kurul dosyası hazırlanarak Halk Sağlığı Eğitim Komisyonuna başvurulmuş ve 12.11.2013 tarihinde bu araştırma başvurusu onaylanmıştır.

1. Araştırma Öznelerinin Keşfi ve Soruların Belirlenmesi

Nitel çalışmada kuram geliştirme süreci birbirini takip eden bir dizi işlem basamağından oluşmaktadır. Sürecin en önemli basamaklarından birini örneklem seçimi oluşturmaktadır. Nitel çalışmada kullanılan örneklem modeline "*amaçlı örneklem*" ismi verilmektedir. Olasılık kuramına dayalı olarak geliştirilmiş olan nicel örneklem yaklaşımlarının aksine amaçlı örneklem modelinde temel amaç, araştırmanın konusunu oluşturan kişi, olay ya da durum hakkında ve belirli bir amaç doğrultusunda derinlemesine bilgi toplamaktır (Maxwell, 1996, akt. Özdemir, 2012).

Bu çerçevede; araştırma öznelerinin keşfedilmesinde erken evlilik olgusunu sadece erken evlenen kadınların yaşamsal deneyimleri, alanyazın ve araştırmacı kimliğinin getirdiği sınırlar içinde değil, araştırma alanının kendine özgü özelliklerini dikkate alan ve içinde bulunulan kültürel

yaşam örüntülerinin öznel yaşantıları nasıl inşa ettiğini de göz önünde bulunduran bir yaklaşım benimsenmiştir. Dolayısıyla araştırmada anlaşılmalı çalışılan her bir erken evlilik süreci kendi özgünlüğü bağlamında değerlendirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca araştırmada karar alıcıların araştırma kapsamına dahil edilmesi erken evlilik süreçlerinde rol oynayan bütün öznelere araştırma yapma alanına olanak sağlamıştır. Böylece bölgedeki erken evliliklerin bütüncül bir bakış açısı ile değerlendirme olasılığı artmıştır. Bununla beraber araştırma konusuyla bağlantılı akademik çalışmalar, resmi kayıtlar, alan gözlemleri, serbest görüşmeler ve araştırmacının öz düşünsel değerlendirmeleri araştırma sürecinde önemli bilgi kaynakları olmuştur. Örneğin, araştırma sürecinde bölgedeki ataeril yapının ve eşitsiz toplumsal cinsiyet ilişkilerinin erken evlilikler için uygun kültürel iklimi oluşturduğu belirgin bir şekilde gözlemlenmiştir. Aynı zamanda bölgenin kendine özgü farklı erken evlilik uygulamaları geliştirdiği belirlenmiştir. Araştırma öncesi bu tür gözlemlerin gerçekleştirilmesi erken evliliklerin nasıl gerçekleştiği ve erken evliliklere kimlerin karar verdiği üzerine düşünülmesinin gerekliliğini ortaya koymuştur. Bu noktada araştırmada erken evlenen kadınların nasıl evlendiği hakkında deneyimlerinin keşfedilmesine ihtiyaç duyulmuştur. Bu bakış açısı şimdiye kadar alanyazın ve araştırma konusu erken evlilik olan akademik çalışmalarda üzerinde durulan konular arasında pek yer almamıştır. Dolayısıyla erken evlilikleri kendi içinde sınıflandırılmasına yönelik yeni bir yaklaşım keşfedilebilmiştir.

Bu aşamada karşılaşılan önemli işlem basamaklarından bir diğeri de erken evlenen kadınların yaşamsal deneyimlerinden hangisine odaklanılacağı ve hangi soruların araştırma öznelere sorulacağı ile ilgili süreçtir. Erken evlilik süreçlerinin karmaşık ve bir o kadar da dinamik yapısı bu süreci önemli kılmıştır. Ancak araştırma konusunun bütüncül bir yaklaşım çerçevesinde ele alınması araştırma öznelere deneyimlerinin nasıl ele alınacağı ile ilgili bazı ip uçları vermiştir. Aynı zamanda araştırmanın amacı ve araştırma soruları da bu sürece önemli katkı sağlamıştır. Bu kapsamda kadınların erken evlilik öncesi ve sonrası yaşamsal deneyimlerinin içinde bulunulan ataeril düzen ve eşitsiz toplumsal cinsiyet ilişkileri çerçevesinde ele alınmasının sosyal gerçekliğe ulaşma noktasında daha doğru bir yaklaşım olacağı araştırmacı tarafından benimsenmiştir. Benzer yaklaşım erken evliliklere nasıl karar verildiği ve karar alıcıların bu süreçteki rolüne ilişkin süreçte de uygulanmıştır.

Bu aşamanın sonunda erken evlenen kadınların yaşamsal deneyimlerinin ve karar alıcıların bu süreçteki rolünün belirlenmesine yönelik araştırma sorularının genel çerçevesi belirlenmiştir. Bu süreçte ayrıca araştırma öznelere sorulacak olan soruların erken evlilik öncesi ve sonrası yaşamsal deneyimleri, erken evliliğin karar verme süresindeki deneyimleri ve karar alıcıların bu süreçteki deneyimlerini keşfedici nitelikte olmasına özen gösterilmiştir. Bu anlamda araştırma öznelere sorulmak üzere temel sorular geliştirilmiştir. Bunlar;

- Evlilik öncesi aile yaşamınızı anlatabilir misiniz?
- Evlilik öncesi ebeveynlerinizle ilişkilerinizi anlatabilir misiniz?
- Erken evliliğinize kimler, nasıl karar verdi?
- Evlilik sizin için ne ifade ediyordu?
- Sizce erken yaşta evlenmenizde en önemli olan faktör nedir?
- Erken evliliğinize izin veren ebeveynlerinizin bu süreçteki rolünü anlatabilir misiniz?

Bu sorulardan yola çıkarak araştırma bölgesi özelinde (Orta Anadolu Bölgesi) erken evlilik süreçlerini deneyimleyen kadınlar ve erken evliliklere izin veren karar alıcılar üzerinden araştırma öznelere evliliklerinin nasıl gerçekleştiğini anlamaya çalışılmıştır. Bu yapılırken araştırma öznelere erken evliliklerine ilişkin hikayelerini olabildiğince serbest şekilde anlatmaları

için güvene dayalı bir ilişki geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu noktada ayrıca karar alıcılara (baba) yönelik sorular geliştirilmiştir. Bunlar;

- Kız çocuğunuzu nasıl evlendirdiniz?
- Kız çocuğunuzu çocuk yaşta neden evlendirdiğinizi anlatabilir misiniz?
- Yaşadığınız bölgede çocuk evliliklerin neden yaygın olduğunu düşünüyorsunuz?

Araştırmada hem erken evlenen kadınların hem de karar alıcıların bu süreçteki deneyimlerinin hangi konu ve sorular üzerinden ele alacağına karar verildikten sonra, sağlık hizmeti alan onsekiz yaşından önce evlilik yapan kadınlar ile görüşme fırsatı oluşturulmuştur. Araştırmanın erkek bir araştırmacı tarafından gerçekleştirilmesi, bu süreçte engel olarak görülecek olsa da araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde bu nedenden ötürü herhangi bir olumsuzluk yaşanmamıştır. Yine de yapılan her görüşmede kadın sağlık çalışanı görüşmelere eşlik etmiştir. Böylece araştırma kapsamında kartopu yöntemiyle amaca yönelik olarak belirlenen 22 erken evlenen kadın, altı karar alıcı ile toplamda 28 derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir.

Tablo 1: Araştırma Öznelerinin Tanıtıcı Bilgileri

Erken Evlenen Kadınların Bugünkü Yaşı				Erken Evlenen kadınların İlk Evlilik Yaşı			
Sayı	Yaş	Sayı	Yaş	Sayı	İlk Evlilik Yaşı	Sayı	İlk Evlilik Yaşı
1	37	12	47	1	16	12	15
2	37	13	27	2	15	13	16
3	32	14	45	3	17	14	15
4	31	15	38	4	15	15	16
5	38	16	22	5	14	16	16
6	41	17	39	6	17	17	17
7	35	18	39	7	16	18	17
8	44	19	45	8	15	19	15
9	35	20	39	9	16	20	14
10	34	21	34	10	16	21	16
11	32	22	27	11	15	22	14
İstihdam Durumları				Medeni Durumları			
Çalışmıyor/İşsiz		3					
Ücretli çalışıyor		5		Evliyim		18	
Kendi hesabına çalışıyor		-		Boşandım		4	
Ev Kadını/Ücretsiz Ev İşçisi		14		Eşimden ayrı yaşıyorum		-	
İşveren		-		Eşim vefat etti		-	

Tablo 2: Araştırma Öznelerinin Tanıtıcı Bilgileri

Eğitim Durumları		Evlilik Şekli	
Hiç Okula Gitmedi	1	Görücü Usulü	10
İlkokul Mezunu	12	Anlaşmalı ve Ailenin Rızasıyla	3
İlkokul Terk	1	Anlaşmalı ve Aile Rızası Olmadan	-
Ortaokul Mezunu	5	Kaçtım	3
Ortaokul Terk	-	Kaçırıldım	-
Lise Mezunu	2	Kuma Evlilik	1
Lise Terk	1	Akraba Evliliği	5
Diğer	-	Görücü Usulü	10

2. Nitel Verilerin Analiz Süreci

Nitel veri analizi, araştırmacının verileri düzenlediği, analiz birimlerine ayırdığı, sentezlediği, biçimleri (pattern) ortaya çıkardığı, önemli değişkenleri keşfettiği ve hangi bilgileri rapora yansıtacağına karar verdiği bir süreçtir (Bogdan ve Biklen, 1992). Diğer bir deyişle nitel analiz yapan araştırmacı, alandan toplamış olduğu verilerden hareket ederek bu veriler içerisinde saklı duran gömülü bilgiyi (grounded knowledge) keşfetmeye ve ortaya çıkartmaya çabalamaktadır. Miles ve Huberman (1984) nitel veri analizi sürecini, birbirini takip eden üç aşamalı bir sınıflandırma içerisinde incelemektedir. Bu aşamalardan ilkinizi gözlem, görüşme ve doküman incelemesi gibi çeşitli tekniklerle toplanan “verilerin azaltılması” (data reduction) aşaması oluşturmaktadır. Bu aşamada, alandan toplanmış ve henüz işlenmemiş durumda bekleyen veri seti, ayıklama, özetleme ve dönüştürme işlemlerinden geçirilmektedir. Veri azaltma aşaması, araştırma raporunun tamamlanmasına kadar süren uzun bir süreci kapsamaktadır. Veri azaltma sürecinde araştırmacı, araştırmanın amacına göre hangi verileri araştırmanın dışında bırakacağına, hangi verileri kullanacağına ve veri setini nasıl sınıflandıracağına karar vermektedir.

Bu araştırmada da nitel veri analiz süreci benzer şekilde yürütülmüştür. Bu aşamada amaç, araştırma kapsamında toplanılan tüm bilgi ve değerlendirmeleri bütüncül bir yaklaşım çerçevesinde ele alabilmektir. Araştırma kapsamında gerçekleştirilen her türlü gözlem, serbest görüşme, kişisel görüşme notları, derinlemesine görüşme dökümleri, kurumlardan elde edilen belgeler ve dokümanlar arasında ilişki kurulabilmesi için N-Vivo nitel veri analiz programından yararlanılmıştır.

Araştırmada alan bilgilerinin ve görüşmelerin ham dökümünün görüşmeler sürecinde gerçekleştirilmesi araştırmacıya analiz sürecinin daha verimli kullanmasını sağlamıştır. Bu süreçte yapılan okumalarda alınan notlar ile sahada tutulan notlar da birbiri ile karşılaştırılarak her bir süreç titizlikle ele alınmıştır. Daha sonra toplam 378 sayfalık araştırma dökümleri cümle cümle kodlanarak (line-by-line/open coding), araştırma soruları ile ilişkili olabilecek benzer ve farklı düşünce, duygu, etkinlik, süreç ve kavramlar bir bütünlük içinde ele alınmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu süreçte araştırma öznelerinin erken evlilik süreçlerindeki deneyimleri ve içinde bulunulan

yapıya ilişkin değerlendirmeleri bu öznelerin kendi kavramlarını anlamlandırılması açısından önemli bir aşama olarak değerlendirilmiştir. Bu aşamadan sonra, daha önce belirlenen erken evlilik öncesi ve sonrası yaşam, erken evliliklerin karar verme süreci ve karar alıcıların bu süreçteki rolüne ilişkin kullanılan kavramların sınıflandırılacağı kod, tema ve kategoriler keşfedilmiştir. Kavramsallaştırma biçimi birçok kez tekrar tekrar okuma sonunda gerçekleştirilen 48 kod üzerinden ulaşılan kategoriler arasında ilişki kurma ve temalara ulaşma biçiminde (axial coding) gerçekleşmiştir. Böylece daha önce belirtilen araştırma soruları üzerinden gerçekleştirilen analiz sonucunda, araştırma bölgesinde erken evlenen kadınların ve karar alıcıların evlilik süreçlerindeki yaşamsal deneyimlerini gösteren ve analiz sürecinin kullanılan temalar keşfedilmiştir.

Tablo 3. Uygulama Sonrasındaki Tematik Çerçeve

Tema	Kategori	Alt kategori
Erken Evlilik Öncesi Yaşam	Aile Yaşamı	<ul style="list-style-type: none">• Anne babanın erken evlilik hikayesi• Yaygın aile sorunları• Çocukluğa yönelik düşünceler
	Ataerkil Toplum-sal Yapı	<ul style="list-style-type: none">• Sosyal çevrenin erken evliliğe bakışı• Erken evliliğe karar verme süreci
Erken Evliliklerde Karar Alıcıların Rolü	Karar Verme Süreci	<ul style="list-style-type: none">• Karar alıcılar açısından kız çocuklarının anlamı• Evlilik düşüncesinin anlamı

3. Analize Giriş

Araştırma konusu erken evlilikler olan bir çalışma için araştırma öznelerinin içinde bulunduğu toplumdaki toplumsal cinsiyet normlarının anlaşılması önemlidir. Bununla birlikte araştırma sahasında kadın olmanın ne anlama geldiğine ilişkin ipuçların ortaya konulması, erken evlilikler ile toplumdaki kadın imgesi arasında bağlantıların kurulması açısından kapsayıcı bilgilere ulaşılmasına olanak sağlayacaktır. Böylece araştırma kapsamında deneyimlerine odaklanılan çocuk yaşta evlenen kadınların içerisinde yer aldığı sosyal, ekonomik ve kültürel yapının anlaşılması olacağı ve bu anlaşılmanın daha sonra yapılan analizlere açıklık getireceği düşünülmektedir.

Bu araştırmanın gerçekleştirildiği Orta Anadolu Bölgesinde yer alan yer alan Aksaray, Nevşehir, Konya ve Kayseri illeri toplumsal cinsiyet normları bakımından birbirine benzerlik gösterse de özelde (Kapadokya Bölgesi) yeni bir çalışma ve inceleme alanı olarak bu çalışmanın odağını oluşturmaktadır.

Bu açıdan Yücel Can'nın (2013) Kapadokya Bölgesinde 137 kadın ve 111 erkek ile gerçekleştirmiş olduğu nicel araştırma çalışması bu çalışmada toplumdaki kadın imgesi hakkında önemli ipuçları sunmuştur. Bu çalışmada, toplumsal cinsiyet temelli uygulamalar; bireylerin çocuk yetiştirmeye yönelik tutumları, çalışma hayatına ilişkin tutumları ve sosyal hayata ve ilişkilere yönelik tutumları olmak üzere üç ana başlık altında incelenmiştir. Çocuk yetiştirmeye yönelik tutumlar başlığı altında, erkek çocuk sahibi olmaya atfedilen anlam ile kız ve erkek çocuklarına yönelik bakış açıları incelenmiştir. Araştırma sonuçları, erkek çocuğunun gelecek güvencesi olarak görüldüğünü ve soyun erkek çocuk üzerinden yürüyeceğine inanıldığını göstermiştir. Bu anlayış, aileler üzerinde bir sosyal kontrole dönüşmekte ve erkek çocuk sahibi olmak, rüştünü ispat etme yolu olarak tercih edildiği anlaşılmaktadır. Ancak bu sayede gerçek bir erkek ya da gerçek bir kadın olunabileceği düşünülmektedir. Dolayısıyla araştırma alanında soyun erkek üzerinden devam ettiği biçimindeki ataerkil bakış açısının insanlar üzerindeki etkisinin yoğun bir biçimde devam ettiği söylenebilir. Bu açıdan araştırma sonuçları değerlendirildiğinde öncelikle “ataerkil” bir cinsiyet rejiminin etkin olduğu bölgede erkeğin belirleyici, kadının ikincil bir konumda olduğu bir soy ideolojisinin hakimiyetinden söz edilebilir. Diğer bir ifadeyle araştırma bölgesinde soyun, erkekler aracılığı ile sürdüğü anlayışının egemen olduğu sonucuna ulaşılabılır. Bilindiği üzere kadın ve erkek arasında iktidar ilişkisinin temelini de büyük oranda erkeği merkeze alan bu soy ideolojisi oluşturmaktadır. Bu anlayış doğal olarak erkeği merkeze alan bir kültürün her alanda egemen olmasına olanak sağlar. Dolayısıyla araştırma bölgesinde kadının konumu büyük oranda geleneksel rol ve statüler tarafından belirlenir. Cinsiyete dayalı işbölümü temelinde, kadınlar daha çok “ev hanımı” ve “analık” rollerini yerine getirildiği ‘özel alana’ sıkıştırıldığı söylenebilir.

BULGULAR:

1. Erken Evlilik Öncesi Aile Yaşamı

Erken evlenen kadınların evlilik öncesi içinde bulundukları sosyal çevrenin olanakları göz önüne alındığında bu sürecin kadınlar açısından genellikle ev ile sınırlı bir mekanda yaşadığı sonucuna ulaşılabılır. Dolayısıyla evin huzurlu bir mekan olarak deneyimlenmesi bu süreçte önem kazanmaktadır. Nitekim kadınlar açısından tek yaşam alanı vardır, o da evdir. Ebeveynler ve ailenin diğer üyeleri ile ilişkilerin niteliği aile yaşamının huzurlu/mutlu olmasını doğrudan etkilemektedir. Aile içi ilişkilerdeki en ufak olumsuzluk bile ev içerisinde rol ve sorumlulukları küçük yaşta üstlenen kadınların yaşamını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Örneğin ev içerisinde ebeveynler arasındaki bir tartışma, babanın baskıcı ve otoriter tutumu, ebeveynlerden birinin olumsuz davranışı, şiddet ve kötü söz içeren hal ve hareketler tek yaşam alanı ev olan kadınların aile yaşamlarını ‘*huzursuz bir aile ortamı*’ olarak tanımlamalarına yol açabilmektedir. Bu konuda (EE 10) ve (EE 11) bu sürecin kendileri için ne anlama geldiğini şöyle ifade etmektedir.

“Kötü bir çocukluk geçirdim yani beşinci sınıfta bitirdiğim zaman annem ve babam beni yatılı kuran kursuna gönderdiler. İki sene orada kaldım, hiçbir şekilde yani gitmeme izin vermediler. Sonra kızamık çıkarttım kızınız ölüyor dediler. Öylelikle gelip aldı beni ailem, daha sonra orda çok kapalı kaldığım için yani içe kapanık

biriydim. Bu sefer de yani dışarı çıkarmak istediler hani çevreyi tanıtmak istediler. Dikiş nakış kursuna falan verdiler beni daha sonra işte küçük abim evlendi aynı evin içine eşi de geldiği için her zaman bir tartışma bir kavga oldu ev içerisinde, bir şey olduğu zaman herkes pat küt beni dövmeye başladı. Hiç bitmeyecek uzun bir yol gibi geliyordu o kadar bunalımdaydım. Gidecek sığınacak yerim yoktu yani. Ev içerisinde çok huzursuzdum.” (EE 10)

“Ya çocukluğumu hiç yaşamadım diyebilirim. Ben ortaokuldan çıktım zaten nişanlandım ondan sonra düğün falan oldu evlendim... Ama nasıl geçtiğini bile bilemiyorsun. Böyle bir hayattı benimki bitse de kurtulsam diyordum. Babamızdan biraz çekinirdik hani babamız hani böyle hani bazı şimdi şaka yaparlar biz öyle değildik hani biraz daha onun yanında biraz daha saygı duruşunda dururduk. Anne de öyleydi Öyle her şeyimizi annemize söyleyemiyorduk hani. Sanki o eve ait değilsin. Gidecek kişi olarak görülüyorsun, sığıntı gibisin. Normal bir aile değildik. Keşke öyle olsaydık da evlenmeseydik” (EE 11)

Araştırma sonuçları, erken evlilik öncesi kadınların aile yaşamında deneyimledikleri olumsuz yaşam örüntülerinin kendilerini ‘mekansız’ ya da ‘gidilecek, sığınılacak yerin olmayışı’ şeklinde yorumladıklarını göstermektedir. Özellikle ‘aile içinde birey olarak görülmeyiş, sanki o eve ait değilsin, sığıntı gibisin ve aileden gidecek kişi’ gibi ifadeler, erken evlenen kadınların evlilik öncesi içinde bulundukları aile ortamını nasıl deneyimlediklerini ve hangi koşullar altında erken evliliğe yöneldiğini göstermesi açısından önemli bulunmaktadır. Ayrıca araştırma öznelere, evlilik öncesi ebeveynlerin alkol bağımlılığı ile şiddet içeren tutum ve davranışlarını ‘huzursuzluk/mutsuzluk’ kaynağı olduğunu şu şekilde ifade etmektedir.

“Babam içtiği zaman annemi dövüyordu. Evde hiç huzur olmuyordu. Sürekli anneme karşı ya bize pek olmuyordu. Ama sonuçta bizi etkiliyordu. Yani annemi dövdüğü zaman biz üstüne atlıyorduk. Evde huzur denilen hiçbir şey yoktu yani alkol olduğu zaman oluyordu zaten bu sıkıntı.” (EE 3)

“Küçük abim evlendikten aynı evin içine eşi de geldiği için her zaman bir tartışma bir kavga oldu bir şey olduğu zaman herkes pat küt beni dövmeye başladı. Yani ev içerisinde çok huzursuz olduğum için bunalıma girdim... Evlenince kurtulacağım her şey değişecek zannettim. Eşimle nişanlandım evdeki huzursuzluklar devam edince bir gün eşimle birlikte gitmeye karar verdik gittik kaçarak evlendik...” (EE 10)

“Evlilik öncesi ailemde bir iflas durumu yaşandı. Babamlar abim cezaevine girdi. Benim bu nişanlanma esnamda falan o iflas durumlarında falan bir bunalım içerisindeydim, huzurumuz kalmamıştı. Belki de bir mutluluk bir güven duygusu aramaktı evlilik. Çünkü eşim bana çok güven sağlamıştı o şekilde evlendim.” (EE 18)

Araştırma sonuçları, yaygın aile sorunlarının bazı araştırma öznelere açısından çocuk yaşta evlenmelerinde belirleyici faktörlerden biri olduğunu göstermektedir. Araştırma öznelere, bu konudaki anlatıları, bu tür aile yaşamlarında kadınlar açısından çocuk yaşta evliliklerin bir kurtuluş ya da kaçış olarak değerlendirilmesine yol açtığını söylemek mümkündür. Bilindiği üzere aile içi yaygın sorunlar, adölesan dönemde kız çocuklarının psiko sosyal gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir (Bulut, 1996). Erken evlenen kadınların büyük çoğunluğunun erken evli-

lik öncesi aile yaşamlarına ilişkin olarak ‘huzur’ kavramına vurgu yapması dikkat çekici bir durumdur. Dolayısıyla erken evlilik öncesi kadınların özlem duydukları şeyin ‘huzurlu ve normal bir aile ortamı’ olduğu sonucuna ulaşılabilir. Analiz sonuçları ayrıca erken evlilik öncesi bu sorunlardan kurtulmak için erken evlenen kadınların bir arayış içerisinde olduklarını da göstermektedir. Bu konuya ilişkin (EE 18)’in düşüncesi “benim için belki de bir mutluluk bir güven duygusu aramaktı evlilik” şeklinde ortaya çıkmıştır.

2. Sosyal çevrenin erken evliliğe bakışı

Erken evlenen kadınların anlatıları, annelerin tamamının erken evlilik yaptığını babaların da genellikle askere gitmeden önce nişanlandıklarını ve askerlikten hemen sonra da genellikle evlendiklerini göstermektedir. Araştırma öznelerinin ebeveynlerinin erken evlilik hikayeleri analiz edildiğinde, bölgedeki erken evliliklerin sistemli ve kurumsal bir otoritenin belirginleşmesi ile birlikte uzun yıllardır toplumda varlığını sürdüren geleneksel bir uygulama olduğunu düşündürmüştür.

“Babam askerliğini yapmış ama annemin yaşı küçükmiş nişanlılık baya uzun durmuşlar. Babamın maddi durumu iyi olmadığı için düğününü yapamayınca tekrar kaçarak evlenmişler yani, babamla annem kaçarak evlenmişler nişanlıyken, annem on yedi on sekiz yaşlarındaymış, annemin yaşı da küçükmiş. Ben ise onaltı yaşında evlendim. Kız kardeşim ablam yani benim büyüğüm olan o da onaltı yaşında evlendi. erkek kardeşimiz on sekiz yaşında evlendi. Eşi ise on yedi yaşındaydı. Yani bizde herkes böyle evlenir”(EE 7)

“Annemle babam da erken yaşta evlenmişler babamın babası öldükten sonra kardeşleri yani altı kardeşler küçük kalmış babam evlenmek zorunda kalmış yani ikisi de erken yaşta evlenmiş... Genellikle bizim buralarda onsekizi kızlar pek bulmaz önceden böyleymiş evlilikler”(EE 13)

“Anne babam da erken yaşta evlenmişler dayı teyze çocuklarıymış. Onyedi onsekiz belki daha aşağı yani onları tahmin edemiyorum tam bilemiyorum neydi. Dört kardeşiz iki kız iki oğlan onlar da erkek kardeşlerim ikisi de askere gitmeden önce evlendiler kız kardeşim belki on altı on yedi bile değildi on altı yaşında falan evlenmiş olması lazım...” (EE 18)

Araştırma sonuçları, araştırma öznelerinin annelerinin tamamının erken evlilik yolu ile evlendirilmelerinin ataerkil ideolojinin yeniden üretimi süreci ile de ilişkili olabileceğine ilişkin ipuçları sunmuştur. Örneğin Hearn’e (1987), göre yeniden üretim süreci, ataerkil ideolojinin belkemiğini oluşturmaktadır. Erkeklerin kendi aralarında kurdukları tüm mekanizmaların üretim ve yeniden üretim süreçlerini ellerinde bulundurmak, devamlılığını sağlamak ve kontrol altında tutmak ataerkil ideoloji açısından hayati öneme sahiptir. Dolayısıyla her üretim süreci, yeni bir üretim sürecidir. Bu süreç en başta ekonominin ve neslin devamlılığı üzerine kuruludur. Bilindiği üzere toplumdaki tüm faaliyetler erkeklerin kontrolündedir. Her ne kadar neslin devamlılığını sağlayan kadınlar olsa da kadınların cinsel yaşamları yine erkeklerin baskısı ve denetimi altındadır (s.48). Araştırma sonuçlarından da anlaşılabileceği üzere ataerkil kültürün egemen olduğu toplumun belirlediği eşitsiz toplumsal cinsiyet rolleri çocuk evlilikler aracılığı ile kuşaktan kuşağa aktararak yeniden üretilebileceğine ilişkin önemli ipuçları sunmuştur. Ayrıca araştırma öznelerinin annelerinin de çocuk yaşta evlenmeleri çocuk evliliklerin sadece bireylerin ve ailelerin almış

olduğu kararlar ile gerçekleşmediğini, egemen kültürel ikliminin çocuk evlilikleri meşru ve geleneksel bir uygulama olarak görmesi ile de açıklanabileceğini gösterir.

Kaptanoğlu ve Ergöçmen'e (2012) göre araştırma bölgesinde her on evlilikten üçü çocukluk döneminde gerçekleşmektedir. Türkiye'de kent/kır ayrımında her zaman kırsal alanda yüksek olan erken evlenme düzeyi Orta Anadolu bölgesinde daha dikkat çekici boyuttadır. Orta Anadolu'nun kentsel alanında Batı bölgelerine benzer seviyede olan erken evlilikler kırsal alanlarda Doğu Bölgelerinin oranına yaklaşmaktadır (s.129-139). Nitekim bölgenin kırsalında evliliklerin hemen hemen tamamının küçük yaşta gerçekleştiği söylenebilir. Erken evlenen kadınlar konuya ilişkin düşüncelerini şöyle anlatmaktadır.

“Bizim ailemizde ve çevremizde hep böyle küçük yaşta evlenir kızlar hiç kimse de baş koşmuyordu. Çünkü ailem ne derse o olur diye ha ailemdekilerde öyleydi. Teyzemin kızları falan hep küçük evlendiler. Ailem de eşimi aynı köyliüyüz yabancı değil dediler... Biz de karşı çıkmadık işte aile ne derse o olsun diye. Bizde de bi korku var başına bir iş gelirse ailem belki sahip çıkmaz ilerisinde bir şey olursa en azından sen yaptın dersin de sahip çıkar mantığı var yani açıkçası, mesela boşanma olsun bende bu yaşandı boşanma olsun geldiğim zaman dedim ki babama baba sen yaptın sen bunlara bana göre gördün sen yaptın dedim hani en azından benim onlara hani yüzüm oldu çıkabildim karşılarına öyle ben isteseydim onlar dönüp belki de bakmayacaklardı sen ettin sen başını yaktın diyeceklerdi yani bunu demeye getiriyorum.” (EE 9)

“ Erken evlilikler yaygındı tabi, halen de var da halen var böyle on altı on yedi yaşında evlendirenler çok yani var yani, evet yani işte kız çocuğu göz açmadan gitsin evinin yolunu bulsun tek söyledikleri laf bu evinin yolunu bilsin, gözü açılmadan. Evlilikler hep böyle olur zaten küçükmüş büyükmüş pek konu edilmez. Onsekiz den sonra evde kaldın gözüyle bakılır. Böyle yani” (EE 15)

“Yakın çevremde çok yaygın erken evlilikler çok yaygın. Diyorum ya bi de hep mutsuz evlilikler var benim çevremde çok fazla o yüzden hani annemden bahsetmiştim ya annem kız kardeşleriyle özellikle erken yaşta evlenip ayrılan kız kardeşler onların sorunları onların şeyleri yani bilmiyorum bide hani dedim ya hep bu şekilde evlenmiş insanlar var çevremde böyle kaçmış Ondan sonra maddi imkansızlıklar yüzünden evlenip Hep mutsuz tablolar vardı karşımda onları gördüğüm için uı hani annem babam evet sen bununla mutlu olursun belki de babama güvenmek babama çok güvenirim fikirlerinde Onun çok etkisi olmuştur.” (EE 17)

Araştırma sonuçları, bölgede erken evliliklerin yaygın olduğunu hatta evliliklerin özellikle kırsal bölgede onsekiz ve öncesi yaşlarda geleneksel olarak gerçekleştiğini göstermektedir. Karar alıcılar ve erken evlenen kadınlar evlilik olgusunu zaten küçük yaşlarda gerçekleşen geleneksel bir uygulama olarak değerlendirmektedirler. Dolayısıyla Niğde İlinde özellikle kırsal bölgede erken evlilikler normal ve meşru olarak görülmektedir. Araştırmada erken evlenen kadınların tamamı, ‘erken evliliklerin çevrelerinde yaygın olduğu için sorun olarak algılanmadığını ve normal olarak karşılandığını’ belirtmiştir. Niğde İlindeki bu sosyal gerçeklik erken evliliklerin toplumda ne denli meşrulaştığını göstermesi açısından önemli bulunmaktadır. Erken evlenen kadınların konu hakkındaki anlatıları şöyledir.

“Erken evlilik bizim buralarda çok normaldi. O zamanları tabi ben o zamanları çocukluk olarak görüyorum. Neyin ne olduğunu tam bilmiyorsun ki on altı yaşında bir çocuksun. Çok şey farklı geliyordu. Bu da beni belki de çekiyordu. Yani o zamanlar şimdiki gibi değildi ama yine etrafımızda erken evlilikler devam ediyor.” (EE 1)

“Çevremizde de olduğu için hiç anormal bir durum gibi görülmedi normal göründü. Bilmiyorum o taraflarda hani bir söz derler bizim buralarda sanki hani şey olarak erken evlenene döl olur er kalkan yol alır gibi bir söz var bizim oralarda genelde öyle derler. Bi kız on beşini on altısını geçti miydi uygun bir yer buldumuydu evlendirip yuva sahip etmeyi erkeklerde genelde de on yedi on sekiz yaşını geçip askerlik yaşına geldi miydi evlenecek veya askerden gelince o şekilde evlilikleri o şekilde düşünürler yani okumadıkları sürece genelde on sekizi geçmiyor evlilikler bizim buralarda.” (EE 7)

“Teyzelerimin çocukları falan da hep erken yaşta evlendiler birde zaten yaştan gelmiş on sekiz yaşındasın gayet iyisin fazla bekletmeye de gerek yok sürekli o sözler vardı iyi etmişsiniz aman hayırlı olsun işte küçükken vermesi daha iyi eziliyor bükülüyor. Yani ele geliyor gibisinden konuşuluyordu normal görünüyordu.” (EE 13)

3. Erken Evliliklerde Karar verme Süreci (Erken Evliliklerin Sınıflandırılması)

Araştırma öznelere erken evlilik öncesi aile yaşamlarına ilişkin araştırma sonuçlarının analizinde bazı çocuk evliliklerinde; aile yaşamından memnuniyetsizlik, huzursuzluk, yoksulluk, bağımlılık ve şiddet gibi aile içi dinamiklerin etkili olduğu görülürken, bazı evliliklerde ise daha çocuk geleneksel değer yargılarının etkili olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla araştırma bölgesinde çocuk evliliklerin varlığını sürdürme gerekçelerinin bir birinden farklılık gösterdiğini söylemek mümkündür. Bu durum aynı zamanda çocuk evliliklerin kurulma biçimlerinde de görülmektedir. Doğal olarak bu süreçte bölgedeki çocuk evliliklerin nasıl gerçekleştiği ve bu tür evliliklere kimler tarafından karar verildiğine ilişkin bir dizi sorular belirlemektedir. Nitekim bölgedeki her erken evliliğin birbirinden farklı kurulma biçimlerinin ve karar alma süreçlerinin olduğu analiz sonuçlarından da anlaşılmaktadır. Doğal olarak bölgedeki çocuk evliliklerin anlaşılması için çocuk evlilikleri kendi içinde farklı kavramsal açıklamalar ile ortaya koyma ihtiyacı süreç içerisinde belirmiştir.

Bilindiği üzere araştırma konusu çocuk evlilikler olan birçok ulusal ve uluslararası makalede, erken evlilik kavramı ile birlikte başka kavramların da kullanıldığı görülmektedir. Örneğin; tıp alanında; sıklıkla gebe çocuklar, çocuk anneler ve ergen evlilikler gibi kavramlar kullanılırken, sosyal bilimlerde genellikle zorla evlilikler, erken evlilikler, çocuk evlilikler ve çocuk gelinler vb. kavramlar kullanılmaktadır. Bu kavramlaştırmaların ortak özelliği genellikle çocuk evliliklerinin onsekiz yaş öncesi gerçekleşen evlilikler olarak tanımlanmasından kaynaklanır. Eğer kız çocukları onsekiz yaşından önce evlendirilirse bu tür evlilikler genellikle farklı söylemler altında kullanılsa da yukarıda belirtilen bir dizi farklı adlar ile ifade edilebilir. Oysa bazı durumlarda bu tür kavramsal yaklaşımlar, çocuk evliliklerinin nasıl gerçekleştiğini, bu süreçte hangi dinamiklerin rol aldığını ya da bu tür evliliklerin karar verme sürecindeki diğer unsurlara ilişkin ipuçları sunmada genellikle yetersiz kaldığı görülmektedir.

Bu çerçevede araştırma sürecinde gerçekleştirilen görüşmeler, gözlemler ve öz düşünömsel sürecin sonucunda, erken evliliklerinin hangi yaş aralıklarında nasıl gerçekleştiğini ve erken evliliklere nasıl karar verildiğine yönelik farklılıklar ve benzerlikleri ortaya koyan yeni bir sınıflan-

dırma geliştirilmiştir. Bu sınıflandırma, öncelikle iki temel başlık altında ‘İsteğe Bağlı Olmayan Erken Evlilikler’ ve ‘İsteğe Bağlı Olan Erken Evlilikler’ olarak adlandırılmıştır. İsteğe bağlı olmayan erken evlilikler de kendi içinde iki alt başlık altında ikna yolu ile evlendirilen ve zorla evlendirilen kız çocukları için kullanılan ikna erken evlilikleri ve zorla erken evliliklerdir. İsteğe bağlı olan erken evlilikler içinde benzer şekilde iki alt başlık altında kurtuluş erken evlilikleri ve kaçarak erken evlilik kavramları kullanılmıştır.

Analiz sonuçları, erken evlenen kadınların sekizinin zorla, altısının ikna edilerek evlendirildiğini göstermektedir. Aynı zamanda kadınların altısının da erken evliliği kurtuluş olarak gördüğü için çocuk yaşlarda evlendiği anlaşılmaktadır. Kadınlardan ikisi ise kaçarak erken evlilik yapmıştır. Erken evliliklerin kuruluş biçimlerindeki bu farklılık evliliklerin gerçekleştiği döneme ilişkin yaş aralıklarında da görülmektedir. Örneğin zorla ve ikna edilerek erken evlenen kadınların genellikle onbeş yaş ve altında evlendirildikleri belirlenirken, evlilikleri kurtuluş olarak gören ya da kaçarak gerçekleştiren kadınların ise genellikle onaltı ve üzeri yaşlarda evlendikleri anlaşılmaktadır.

4. İsteğe Bağlı Olmayan Erken Evlilikler

İsteğe bağlı olmayan çocuk evlilikler genellikle, onbeş yaş ve altında gerçekleşen evliliklerdir. Bölgenin kırsal kesiminde ataerkil değer yargılarının katı bir biçimde uygulandığı, erkeğin karar süreçlerinde tek onaylayıcı otorite olduğu bu tür evliliklerde, erken evlilik öncesi aile yaşamında kız ve erkek çocukları arasında ayrımcılık belirgin bir özelliktir. Özellikle eğitim alanında görülen bu ayrımcılık, erken evlenen kadınların ilköğretimini ya yarıda bırakmasına ya da ilköğretimini bitirdikten sonra ev yaşamına hapsolmalarına sebebiyet verir. Dolayısıyla bu yaş aralığında erken evlenen kadınlar ebeveynler tarafından koruyucu önlemler adı altında sosyal yaşamdan soyutlanır. Analiz sonuçları, erken evlilik öncesi kadınların ‘el alem ne der’ baskısı altında yaşamlarını sürdürdüklerini göstermektedir. Aynı zamanda evlilik öncesi kız çocuklarının talep görmemesi ya da ‘adının çıkması’ ailelerin kaygılandığı durumlar olarak görülmektedir. Böylece ailelerin kız çocuklarının ileriki yaşlarında evlenememe olasılığına karşı kız çocuklarını bir an önce evlendirme düşüncesi içinde oldukları anlaşılmaktadır.

İsteğe bağlı olmayan erken evlilikler, genellikle endogami (içeriden evlilik) ya da akraba evlilikleri ile olarak gerçekleşmektedir. Kız çocuklarını tanıdık bildik aileler ya da akrabalar ile evlendirme eğiliminde olan karar alıcılar, egzogami (dışarıdan evlilik) evlilikleri riskli evlilikler olarak değerlendirilir. Karar alıcılar, dışarıdan bir evlilik yaptırırsalar dahi kız çocuklarını evlendirdikleri eş ve ailesinin kendi toplumdan kişiler ile bir yakınlık içerisinde olmasına önem verir. Dolayısıyla toplum içindeki bu süreç isteğe bağlı olmayan erken evliliklerin sürekli aynı toplum içerisinde uzun yıllardır süregelen bir gelenek haline dönüşmesinde etkili olduğu şeklinde de anlaşılabilir. Bu grup erken evlilikler de kuruluş biçimi bakımından kendi içinde iki gruba ayrılmaktadır. Bunlar; **ikna erken evlilikleri** ve **zorla gerçekleştirilen erken evliliklerdir**.

5. İkna Erken Evlilikleri

Aile üyeleri veya ailenin yakın çevresi tarafından seçilen eş ile kız çocuğunun sözel olarak evliliğe ikna edilmesi sonucunda gerçekleşen erken evliliklerdir. Bu grup erken evliliklerde, kız çocukları evliliğe direnç göstermekte aile ve sosyal yaşamından kopmak istememektedir. Kız çocuklarının ikna edilme sürecinde karar alıcılar; erken yaşta aile kurmanın yararları, evlenilecek eşin ve ailesinin yükseltilmesi, kendi aile yetersizlikleri ile kız çocuklarının yaşamındaki

yetersizlikler üzerinde durmaktadır. İkna erken evliliklerinde, ikna edilen kız çocukları erken evliliği kabul ettiğini sözel olarak ailesine veya yakın çevresine bildirmektedir. Erken evlenen kadınlar deneyimledikleri bu süreci şöyle anlatmaktadırlar.

“Annem etkiledi beni. Bize on gündür falan istemeye geldiler gittiler geldiler ben ağladım sürekli on gün boyunca ağladım istemiyorum diye annemin bu konuşmaları etrafın bu yaklaşımları beni bir şekilde etkiledi ve ikna ettiler beni. Eşimde daha önce nişanlısından ayrılmıştı ki ben ona çok karşıydım yani başkasından ayrılmış bir adamla ben niye evleneyim hiç istemediğim bir durumdu. İşte çok konuşarak beni çok kafamı yıkadılar etkilediler. Benim evlilik ondan sonra eşim işte geldi boylu poslu o an için yakışıklı göründü gözüme, tamam dedim olsun dedim annemin de etrafında şeyiyle iknasıyla beni konuşarak ikna ettiler, İşte kızım durumun iyi olur dediler, Gayet yakışıklı aslan gibi delikanlı, İşte annesini kardeşlerini köyden alıp gelecek burda da bir ev kuracak mesleği güzel asla yokluk çekmezsin, sıkıntı çekmezsin böyle, biz yokluk çektik, sen çekme istiyoruz. Enin kötülüğünü ister miyiz gibicesine beni ikna ettiler, kayınpeder de yoktu kayınvalidenle sen varsın işte diye. Öyle tamam dedim ben de, Keşke tamam demeseydim.” (EE 12)

“Ailem, eşimin ailesi zaten aynı köylü bir birlerini tanıyorlarmış. Eşimin de amcası bize geldi durumu açtı. Annemgil de tamam gelsinler çocuklar bir görüşsün dedi. Geldiler iki dakika hani odaya girip de konuşmak eşimle bir iki dakika daha tanımiyosun bile işte ne iş yapıyorsun adın ne o kadar bir şey oldu. Babam da dedi bu bize göre iyi bir insan kızım bunların ailesi hani kötü bir insan değil aynı köylüyüz yabancı değil diyerek istemezsem de başka çarem yoktu. Tamam deyince sen de annem babam bilir diyosun tamam diyosun.. Ha görücü usulüyle ikimiz içinde öyle. Eşimi kaç kez gördüm iki buçuk ay nişanlı kaldık ama. Eşimle iki üç defa anca gelmişliği vardır o da karşıdan karşıya evin içindeyiz ama ne bir konuşabiliyorsun ne bi dışarıya çıkabiliyorsun. Ancak öyle geliyor iki dakikalığına bir çay servisi işte o kadar. İstemiyordum ama her istemediğimi söyleyince anneme beni ikna ediyordu. Ayıp diyordu. Çevre ne der nişanlandı bak geri ayrıldı derler diye.” (EE 9)

Bu grup erken evliliklerde araştırma öznelerinin genellikle anneleri tarafından ikna edildiği anlaşılmaktadır. Annelerin kendi olumsuz yaşam deneyimleri kız çocuklarının evliliğe yönlendirilmesinde ve ikna edilmesinde kullanılan önemli argümanlardır. Özellikle ‘benim yaşadığım fukaralığı sen çekmezsin’ veya ‘evlen bu fakirlikten kurtul’ v.b. anlatılar sıklıkla kullanılır. Bu süreçte erken evlenen kadınların ailelerinin yetersizlikleri ve yoksunlukları üzerine kurulu bir ikna süreci gerçekleşir. Aynı zamanda annelerin kız çocuklarının bir an önce bir erkeğin himayesine girmesi gerektiğini ‘laf sözün’ çıkmasını ve ‘namuslarının’ evlilik yolu ile korunacağını düşündükleri anlaşılr.

6. Zorla Gerçekleştirilen Erken Evlilikler

Aile üyeleri ve ailenin yakın çevresi tarafından seçilen eş ile kız çocuğunun iradesi dışında psikolojik ya da fiziksel baskı sonucunda gerçekleşen erken evliliklerdir. Bu grup erken evliliklerde aile üyeleri, kız çocuklarının evliliği kabul etmesini ya da onaylamasını beklememektedir. Seçilen eş ile evlenmek dışında kız çocuklarının başka bir tercihi bulunmamaktadır. Bu evliliklerde örf ve adetler ile ailedeki hiyerarşik yapı, ailenin yaşamında hayati konular olarak görülmektedir. Zorla yapılan erken evlilikler genellikle endogami evliliklerdir. Ailelerde ekonomik gerekçelerin (miras veya mal bölüşümü vb.) yanı sıra kız çocuklarını tanıdık bildik ailelere

verme eğilimi yüksektir. Erken yaşta gerçekleşen akraba evlilikleri genellikle zorla yapılan evliliklerdir. Erken evlenen kadınların deneyimlediği bu süreç şöyle anlatılmaktadır.

“Eşim ailesiyle bakmaya geldiler beni sabahtan ondan sonra ben de anneme kesinlikle istemiyorum dedim. Tamam dedi, zaten köy yeri dedi istemiyorsan dedi istemediğini söyle dedi. Sen içini rahat tut olmaz dedi. Geldiler baktılar akşam da tekrar tatlılık falan yemeye geldiler. Annem istemiyor gibi göründü. Ama amcası ağladıktan sonra öz amcasıydı. Hani niye vermiyon falan deyince amcası ağladı. Annem bu sefer geldi beni sıkıştırmaya başladı...Karar süreci sabah geldiler mesela baktılar tekrar gittiler yani topu topu iki üç saat içerisinde diyebilirim sülale resmen böyle çember halindeydi. Beni ortaya aldılar her kafadan ses geldi. İşte rahat olursun istersen götürelim evi tanıtalım gez yani baskı yaptılar ben bir an yani ağzımdan çıktı tamam dedim baskıyla oldu yani, İki saat üç saat içinde.” (EE 13)

“Evlilik kararımı nasıl aldım büyükler ne dediyse o oldu. Annem babam ne dediyse daha doğrusu annem de değil de babam kararı verdi. Onlar istediler babam tamam dedi öyle evlendim. Akraba evliliği işte bu kadar neyini anlatayım. İşte eşimin ailesi halam istedi babam da tamam dedi olur dedi. Verdi yani, o zaman bizim zamanımızda kıza sorma gibi bir şey yoktu. Kız istiyor mu istemiyor mu yok. İster tanısin ister tanımasın yani yabancı da olsa öyle bir sorma hakkı yok. Abim de görücü usulüyle evlendi gitti gördü biri askerdi evlendi biz bulduk kızı nişan yaptık geldi evlendi. Biri de gene akrabamızdı evlendi en küçük kardeşim gördü görücü usulüyle yine görücü usulüyle ama en azından birbirlerini gördüler.” (EE 15)

Bu grup evliliklerde kadınların erken evlilik öncesi edilgen ve pasif konumda oldukları anlaşılmaktadır. Zorla erken evlendirilen kadınlar, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ve ataerkil yapının uygulamalarını bu tür evliliklerde daha ağır deneyimlemektedir. Analiz sonuçları, kadınların erken evlilik öncesi eş seçiminde ve evlilik karar aşamasında tercih haklarının olmadığını göstermektedir. Aynı zamanda araştırmada kadınların erken evlilik kararına uymaktan başka bir seçeneklerinin bulunmadığı ve ebeveynleri tarafından baskı altına alınarak bazen de şiddete başvurularak zorla evlendirildikleri anlaşılmaktadır. Kadınlar, erken evlilik öncesi söz haklarının olmadığını “büyükler ne dediyse o oldu”, “onlar istedi babam da verdi” ve “baskı altına aldılar, zorladılar beni” anlatıları ile ifade etmişlerdir.

7. İsteğe Bağlı Olan Erken Evlilikler

Geç erken evlilikler, 16-18 yaş arasında gerçekleşen ‘isteğe bağlı olan erken evlilikler’ dir. Bu grup erken evliliklerde kırsal alanlarda da görülmekle birlikte erken yaş erken evliliklere göre nüfus olarak daha yoğun olan merkezlerde (ilçe-kent) daha sık görülmektedir. Aile üyelerinin eğitim ve gelir düzeyi düşük olmasına rağmen ebeveynler, yaşam standartlarının yükseltmenin tek yolunun çocuklarının başarılı bir eğitimin sonunda nitelikli bir meslek sahibi olması ile mümkün olacağını farkındadır. Dolayısıyla kız çocuklarının ilköğretimi tamamladıktan sonra orta öğretime devam etme düzeyi erken yaş erken evliliklere göre daha yüksektir. Bu grup evliliklerde ayrıca kız çocuklarının sosyalleşme düzeyi yüksektir. Kız çocukları, karşı cinsle daha sık iletişim kurabilecekleri sosyal ortamlarda bulunabilmektedir.

Araştırma sonuçları, isteğe bağlı olan erken evliliklerde kadınların evlenebilmek için eğitimlerini yarıda bırakmayı dahi göze alabildiklerini göstermektedir. Erken evlenen kadınlar bu süreçte evliliğine karşı çıkan aile üyelerini ve yakın çevresini evden kaçmakla ya da intihar ile tehdit

edebilmektedir. Aile üyeleri evlilik isteğine başlangıçta karşı çıkmasına karşı sonunda toplum tarafından meşru görülen erken evliliği kabul edebilmektedir. Aksi bir durumda kız çocukları kaçarak evlilik yolunu tercih etmektedirler. İsteğe bağlı erken evliliklerde ayrıca, kadınlar aile yaşamında var olan sorunlarından dolayı memnuniyetsizlik içindedir. Özellikle anne ya da baba yoksunluğu, aile içi şiddet, sevgi ve ilgiden yoksunluk, madde bağımlılığı, yoksulluk v.b. sorunlar erken evlenen kadınların aile yaşamlarını sorgulamalarına ve bir arayış içerisine girmelerine sebebiyet verebilmektedir. Bu arayış genellikle kadınların daha iyi yaşam koşullarına kavuşma isteği ile birlikte gelişmektedir. Dolayısıyla bu grup evliliklerde kim olursa olsun evlenip içinde bulunulan zorluklardan kurtulma düşüncesi yoğun olarak yaşanmaktadır. Nitekim erken evlenen kadınlar evlilik öncesi aile yaşamlarında deneyimledikleri zorluklardan daha kötü şartların olmayacağı düşüncesindedirler. İsteğe bağlı olan erken evlilikler de kuruluş biçimi bakımından kendi içinde iki gruba ayrılmaktadır. Bunlar, kaçış erken evlilikleri ve kurtuluş erken evlilikleridir.

8. Kaçarak Erken Evlilikler

Aile üyelerinin karşı çıkmasına rağmen kız çocuklarının evlenmek amacı ile ailelerini izinsiz olarak terk etmesi sonucunda gerçekleşen erken evliliklerdir. Bu grup erken evliliklerde, aile üyeleri kız çocuklarının evlenmesine karşı çıkmaktadır. Aile üyelerinin kız çocuklarının evlenmesine karşı çıkma sebepleri arasında, kız çocuklarının küçük yaşta olması ya da tercih edilen eş adayının aile üyeleri tarafından onaylanmaması gösterilebilir. Ancak erken evlenen kadınlar bu durumda aile üyelerini belirli bir süre evlilik için ikna etmeye çalıştıkları görülmektedir. Bu sürecin olumsuz sonuçlanması ise erken evlenen kadınların kaçarak evlilik yolunu tercih etmelerine sebebiyet vermektedir. Bu grup erken evliliklerde aynı zamanda eşler arasında duygusal bir bağın geliştiği ve dolayısıyla eşin kadınlar tarafından seçildiğini söylemek mümkündür. Erken evlenen kadınlardan bu süreci deneyimleyenlerin anlatıları şöyledir.

“Evlendiğim zaman küçük bir yaştı. Cahildim, çok bilgili değildim ama evlendim. Küçük bir gelindim. Evlendiğim zaman tam on yediği doldurmamıştım. Onaltının içindeydim. Eşimle görüşüyorduk. Kız kardeşi benim yanımda oturuyordu. Oraya gelip gidiyordu. Onunla görüşüyorduk. Sevdik bir birimizi, ben onu o beni derken aileden istediler aile kabul etmedi. Ondan sonrada kabul etmeyince biz de eşimle beraber kaçtık. Eşim özürlü olduğu için benim ailem kabul etmedi. O yüzden biz de birbirimizi sevdiğimiz için böyle bir karar aldık. Eşimin ailesi birkaç kere beni istediler ancak dedemler vermedi. Biz de eşimle birlikte kaçarak evlendik.” (EE 1)

“...küçük abim evlendi aynı evin içine eşi de geldiği için her zaman bir tartışma bir kavga oldu bir şey olduğu zaman evde birşey olduğu zaman herkes pat küt beni dövmeye başladı. Yani ev içerisinde çok huzursuz olduğum için bunalıma girdim. Eşimle tesadüfen tanıştım yani zannettim ki evlenince kurtulacağım her şey değişecek eşimle nişanlandım evdeki huzursuzluklar devam edince bir gün eşimle birlikte gitmeye karar verdik gittik kaçarak evlendik tabi istediğim gibi olmadı hiç birşey eşim alkolikmiş işte.” (EE 10)

Araştırmada, kaçarak erken evlenen kadınlardan (EE 1) “eşim ile bir birimizi sevdik, ama ailem eşimi kabul etmedi, biz de kaçarak evlendik” anlatısı ile eşi ile arasındaki duygusal bağa dikkat çekmiştir. Dolayısıyla bu grup erken evliliklerde, kadınlar ve eşleri arasında duygusal bağın

güçlü olduğu şeklinde yorumlanabilir. Ancak araştırmada, ailenin erken evliliğe karşı çıkma nedeni kadınların çocuk yaşta olmasından dolayı değil, eş adayının uygun görülmemesinden kaynakladığı anlaşılmaktadır. Araştırmada, kaçarak erken evlenen kadınlardan bir diğeri (EE 10), *2aile içi şiddet* ve *'huzursuzluk'* nedeniyle kaçarak evlendiğini ifade etmiştir. Analiz sonuçları, kaçarak erken evlenen kadınların eşlerini kendilerinin seçtiğini göstermektedir. Dolayısıyla kaçarak erken evlenen kadınların evlilik öncesi aile yaşamlarında huzursuz oldukları ve eşleri duygusal bir bağ geliştirdikleri söylenebilir. Dolayısıyla bu grup evliliklerde, evlilik gidecek tek yol şeklinde yorumlanabilir.

Kaptanoğlu ve Ergöçmen'ne (2012) göre, Türkiye'deki evliliklerin kuruluşunda evlilik kararının aileler tarafından verilmesi ve ardından evlenecek çiftin onayının alınması yaygın evlenme biçimidir. Kadınların onayını almadan ailelerin kararlaştırdığı evliliklerin ise yarıya yakını onsekiz yaşından önce yapılan evliliklerdir. Kentsel ve kırsal alanda yaşayan kadınlar için de, evlenme kararının kadınların onayının alınmadan verilmesi yüzde 55 civarındadır. Evliliğine kendisi karar veren ya da kaçarak evlenen kadınlar arasında erken evliliklerin yüzde 20,6 olması, erken evliliklerde aile kararının daha belirleyici olduğunu göstermektedir. Kentlerde, çocukluk çağını tamamlamadan kendi isteğiyle/kaçarak evlenme yüzde 18,3 iken, kırsal alanlarda yüzde 31'e çıkmaktadır (s.144). Analiz sonuçları da bu görüşleri destekler niteliktedir. Araştırmada, kaçarak evliliklerin diğer erken evlilik biçimlerine göre daha az sayıda olduğu anlaşılmaktadır.

9. Kurtuluş Erken Evlilikleri

Aile ve sosyal yaşamda karşılaşılan sorunlardan kurtulmak amacı ile ebeveynler ya da kız çocuğu tarafından seçilen eş ile gerçekleşen erken evliliklerdir. Bu grup evliliklerde, kız çocukları ve aileler evlilikleri içinde bulundukları sorunlardan kurtulmak için bir çıkış yolu olarak görebilmektedirler. Evliliğin kurtuluş aracı olarak görülmesi hem aile içi sorunlar hem de toplumsal sorunlardan kaynaklanabilir. Aile içi sorunlar genellikle şiddet, madde bağımlılığı, sevgi ve ilgiden yoksunluk, yoksulluk, ailenin parçalanması v.b. konulardır. Toplumsal sorunlar ise ekonomik krizler, savaşlar, göç, ailelerin mülteci ya da sığınmacı konuma düşmesi gibi konulardır. Bu grup evliliklerde, kız çocukları ve aileler evliliğe genellikle birlikte karar vermektedirler. Erken evlenen kadınlardan bu süreci deneyimleyenlerin anlatıları şöyledir.

"...düzenli bir ailem yoktu. Kavga dövüş bu şekilde bir ailenin içinde büyüdüm. Sonra eşimle tanıştım. Yine bir tekstil atölyesinde sonra evlenme teklifinde bulundu. Fazla bir uzun görüşmemiz olmadı. Benim ailem biraz sıkıyönetimdeydi. O yönde hemen evlenelim dedi ve ailesini getirdi. Biz de ne biliyim belki bir kurtuluştu ya da hakaten de eşim gerçekten düzgün bir insan olacağına inandığım için mi diyim ben de kabul ettim sonra geldiler istediler bu şekilde oldu yani." (EE 3)

"Annem çok sıkardı beni. Mesela en basit bir örnek arkadaşla oturtmazdı göndermezdi yanlarına. Ne işin var gibisinden göndermezdi o gibi şeylerle sıkardı annem bizi. Yani serbest bir arkadaşlığım yoktu. Dışarı çıkma gezme, Kesinlikle yoktu çok isterdim yani annemin şöyle arkadaşça olmasını ve benim belki de bazen şöyle düşünüyom annem evlenmeme şey olmuştur yani itmiştir diyim o kadar erken yaşta evliliğime. Hani bana biraz daha yakın olmuş olsaydı arkadaşça şey olmuş olsaydı bu şekilde erken evlenmezdim kesinlikle... babam daha sonra gittiler eşimle görüştüler, eşimin iyi birisi olduğuna kanaat getirdiler tamam dediler veriyoruz sen de

kabul edi yosan baba hani ben istiyorum ya da istemiyorum diyomuyorsun. Evleneyim kurtuluyum diyorsun'' (EE 6)

Analiz sonuçları, erken evlenen kadınların evlilik öncesi içinde bulundukları sorunlardan kurtulmak için erken evliliği bir çıkış yolu olarak değerlendirdiklerini göstermektedir. Araştırmada aile içi şiddete ve baskıya maruz kalan kadınların erken evlilik kararını daha kolay aldığı anlaşılmaktadır. Bu grup erken evlilikleri deneyimleyen kadınlar içinde bulundukları yaşamsal koşulları, 'düzenli bir ailem yoktu kavga dövüş içerisinde büyüdüm', 'ailem sürekli beni sıkardı, dışarıdan arkadaşım ile bile dolaşamazdım', 'evlilik benim için bir kurtuluştu, tek çıkış yolumdu.' v.b. anlatılar ile ortaya koymaktadır. Bu grup evliliklerde ebeveyn ve çocuk ilişkisine bağlanma perspektifinden bakılabilir. Ergenlik döneminde bir kız çocuğun ebeveynlerine ilişkin algıladıkları duygusal istismar ve bağlanma arasındaki ilişki düzeyi erken evliliğe ilişkin karar verme sürecinde etkili olabilir (Erdem ve Kabasakal; 2016: 392).

Yukarıda açıklanmaya çalışılan erken evliliklerin yeni bir yaklaşım ile kavramlaştırılmaya çalışılması her bir erken evliliğin birbirinden farklı ve birbiriyle benzer süreçlerden oluştuğunu gösteren analiz sonuçlarından hareketle geliştirilmiştir. Dolayısıyla erken evliliklerin farklı kuruluş biçimlerinin olduğu sonucuna varılabilir. Erken evliliklerin kavramlaştırılmasına ilişkin farklılıkları ve benzerlikleri içeren görsel, Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4: Erken Evliliklerin Sınıflandırılması ve Özellikleri

İsteğe Bağlı Olmayan Erken Evlilikler (Erken Yaş Erken Evlilikleri)	İsteğe Bağlı Olan Erken Evlilikler (Geç Erken Evlilikler)
İkna Erken Evliliklerinin Özellikleri	Kaçış Erken Evliliklerinin Özellikleri
Erken Evliliğe aile ve yakın çevre karar verir	Erken evliliğe kız çocuğu karar verir
Eşi, aile ve yakın çevre seçer	Eş adayını kız çocuğu seçer
Eşi tanıma süresi kısadır	Eş adayını tanıma süresinin uzun olması beklenir
Evlilik öncesi eşler arasında duygusal bağ zayıftır	Erken evlilik öncesi eşler arasında duygusal bağ güçlüdür
Çocuk evliliğin karar verme sürecinde pasiftir.	Erken evliliğin karar verme aşamasında kız çocuğu aktiftir
Aile üyeleri evliliğin karar verme aşamasında aktiftir.	Aile üyeleri erken evliliğin karar verme aşamasında pasif durumdadır
Aile yaşamında örf ve adetler egemendir.	Aile yaşamında örf ve adetler egemen olmayabilir
Kız çocuğunun eğitime devam durumu aile açısından önemli değildir	Kız çocuğunun eğitimi devam etmesi genellikle aile için önemlidir
Aile genellikle yoksulluk döngüsü içinde yaşamını sürdürür	Ailenin ekonomik durumu genellikle yeterli düzeydedir
Zorla Gerçekleştirilen Erken Evliliklerin Özellikleri	Kurutuluş Erken Evliliklerin Özellikleri

Erken evliliğe aile üyeleri ve yakın çevre karar verir	Erken evliliğe aile üyeleri ve kız çocuğu karar verebilir
Eşi, aile ve yakın çevre seçer	Eş adayını aile üyeleri ve kız çocuğu birlikte seçer
Eşi tanıma süresi uzun olabilir (Akraba Evlilikleri)	Eşi tanıma süresi genellikle kısadır
Eşler arasında duygusal bağ zayıftır	Eşler arasında duygusal bağ güçlüdür
Kız çocuğu erken evliliğin karar verme sürecinde pasiftir	Erken evliliğin karar verme aşamasında kız çocuğu aktiftir
Aile üyeleri evliliğin karar verme aşamasında aktiftir	Aile üyeleri erken evliliğin karar verme aşamasında genellikle aktiftir
Aile yaşamında örf ve adetler egemendir	Aile yaşamında örf ve adetler egemendir
Kız çocuğunun eğitime devam durumu aile açısından önemli değildir	Kız çocuğunun eğitimi devam etmesi aile için önemli değildir
Ailenin ekonomik durumu yeterli düzeyde olabilir	Aile genellikle yoksulluk döngüsü içinde yaşamını sürdürür

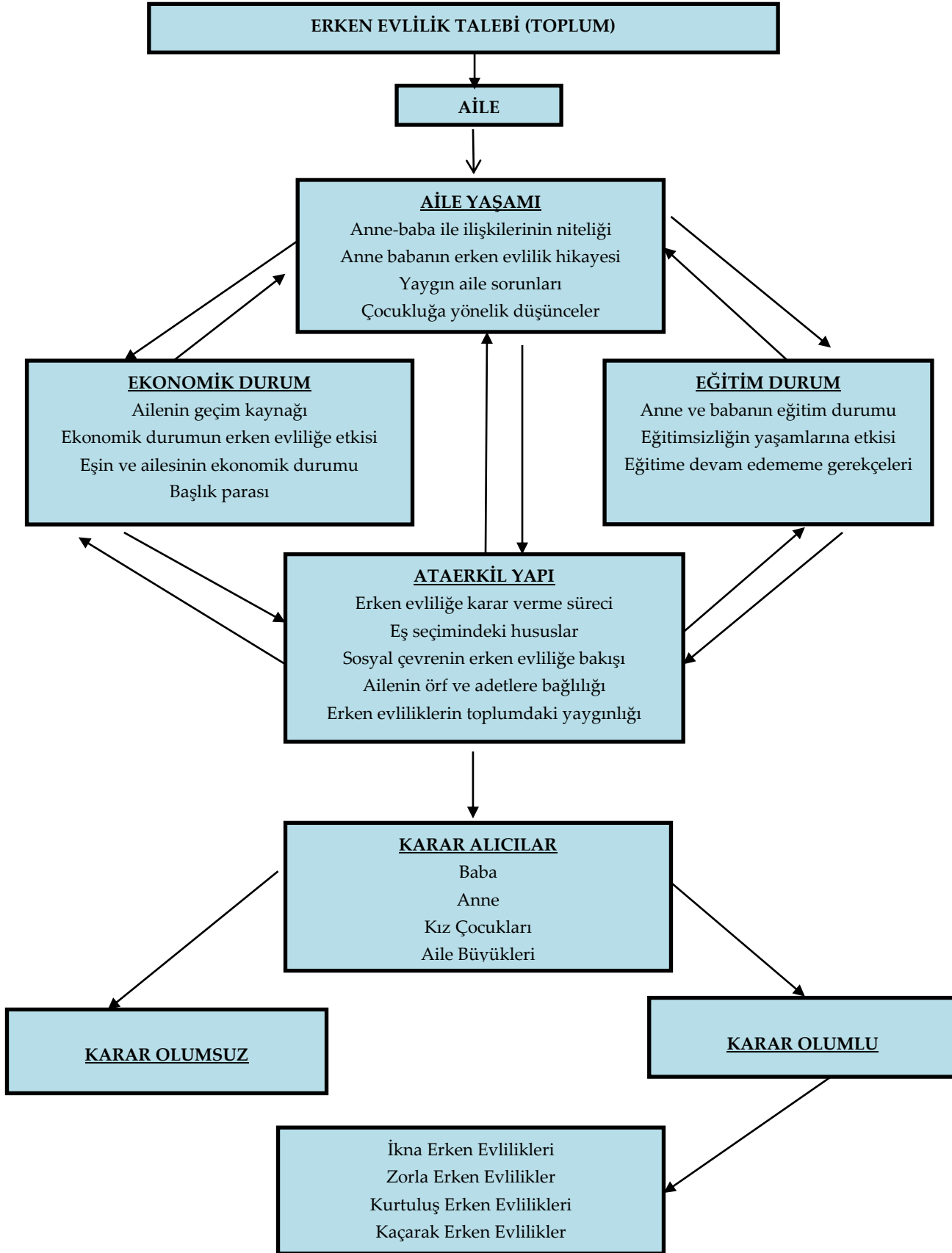
Bu çalışmada araştırma özneleri ile yapılan görüşmeler neticesinde; erken evlilik öncesi aile içinde erken evlilik kavramının kullanılmadığı anlaşılmaktadır. Bölgede evlilik düşüncesi genellikle kız çocuklarının onsekiz veya onsekiz yaşından önce evlendirilmesi üzerine kuruludur. Toplumda, ‘*kız çocuğu onsekizine geldiğinde eğer evlenmemişse evde kaldı gözü ile bakılır*’ düşüncesi toplumun evliliğe bakışını yansıtır. Aileler açısından kız çocuklarının evlilik için ‘*yaşının küçük olması*’ ya da ‘*evliliği nasıl sürdürecekleri*’ gibi konular evlilik öncesi üzerinde durulan konular değildir. Dolayısıyla toplumdaki evlilik düşüncesi ile erken evliliklerin varlığını sürdürme nedenleri arasında yakın bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılabilir. Bu noktada erken evlilikleri aktive eden birbiri ile iç içe geçmiş farklı dinamiklerden söz edilebilir.

Birçok bilimsel araştırmada; erken evliliklerin gelişim süreçlerinin toplumsal ve kültürel açıdan farklılıklar içerdiğini ortaya koyar. Ancak bunlar erken evliliklerin nasıl gerçekleştiğini açıklamakta bazı durumlarda yetersiz kalabilir. Araştırma sürecinde bölgedeki erken evlilikleri aktive eden ortak iki özellik keşfedilmiştir. Bunlardan *ilki toplumun kız çocuklarını evlilik için talep etmesi yani evlilik talebinin toplum kaynaklı olması* diğeri ise *inde bulunulan yaşamsal koşullar altında erken evliliğin en iyi karar olduğu düşüncesinin karar alıcılar (baba, anne, kız çocukları, diğer aile büyükleri vs.) arasında benimsenmiş olmasıdır*.

Geleneksel olarak Türkiye’de ailelerin gündemine evliliğin gelebilmesi kız çocuklarının ‘*talep görmesi ya da istenmesine*’ bağlıdır. Kız çocukları istenen ebeveynler bu talebi bazen kendi aralarında çoğu zamanda aile büyükleri arasında değerlendirerek karar verir. Erken evliliklerin karar verme aşamasında talebin uygun görülmesi ise kurulacak evliliğin toplum tarafından onaylanması ve meşru görülmesi ile yakından ilişkilidir. Nitekim bölgede kız çocuklarının küçük yaşta evlendirilmesi bir sorun olarak görülmemektedir. Dolayısıyla aileler ve karar alıcılar topluma rağmen bir evlilik kararı vermemektedir. Aksine kız çocuklarının talep görmesi ailelerin toplum içerisinde yüceltilmesine ve saygınlığının artmasına sebebiyet verir. Oysa kız çocukları istenmeyen aileler için ise tam tersi bir durum söz konusudur. Toplumda genellikle bu tür ailelerin ya da kız çocuklarının bir kusuru olduğu yaygın bir düşünce olarak belirir.

Erken evliliğin karar verme sürecinde önemli nokta; erken evliliklerde aktif karar alıcı kim olursa olsun (kız çocukları/ebeveynler) kendileri için evliliğin ‘*en iyi karar*’ olduğunu düşünür. Çünkü erken evlilikler içinde bulunulan toplumun bir geleneğidir ve bir başka evlilik biçimi de toplum tarafından deneyimlenmemiştir. Dolayısıyla erken evlilikler, sadece ebeveynlerin ya da ailelerin yaşamsal yetersizliklerinin bir sonucu olarak değil, aynı zamanda toplumun bireylere yeterli düzeyde alternatif yaşam biçimlerini sunamamasından kaynaklandığı söylenebilir. Bir nevi toplum kendi yetersizliğini erken evlilikler ile örtme çabası içerisinde. Bu tartışmalar ışığında bölgedeki erken evliliklerin gelişim süreçlerini içeren görsel, Şekil 2’de yer almaktadır.

Şekil 1. Erken Evliliklerin Gelişim Süreci

11. Karar Alıcıların Rolü : Karar Alıcılar Açısından Kız Çocuklarının Anlamı

Karar alıcılar, kız çocuklarını daha fazla önem verilmesi ve korunması gereken kişiler olarak değerlendirir. Ancak karar alıcılar açısından kız çocuklarına “önem vermek” kız çocuklarının eğitimine ya da sosyal gelişimine daha fazla katkıda bulunmak anlamında değil, genellikle kız çocuklarını izole bir hayata hapsedmek anlamında kullanılır. Dolayısıyla erken evlilik öncesi kız çocukları aile yaşamında erkek çocuklarından farklı muamele ile karşılaşır. Çünkü içinde bulunulan sosyo kültürel yapı içinde karar alıcılar açısından kız çocuklarının ‘lafının sözünün çıkması’, ya da ‘adının çıkması’ oldukça kaygı verici bir durumdur. Bu kaygının kaynağını namusun lekelenmesi olarak adlandırılabilir. Karar alıcılar konuya ilişkin düşüncelerini şöyle ifade etmektedir.

“Kız isterken at beslerken derler bizde. Atasözleri kız istenirken at beslenirken yani lafı sözü çıkar diye kaygılanırsın, evet gibicesine hemen onu ört bas ederler yani verirler.” (KA 1)

Erkek çocuğu nereye giderse yüzde otuz yani kafana takmazsın. Ama kız çocuğunu bir yere gönderdiğin zaman yüzde yüz kafana takarsın nereye giderse gitsin şurdan Niğde’ye göndersen akşam onbeş dakika geç geldi mi hemen telefona sarılırsın amma erkek çocuğunu mesele erkek çocuğunu gönderin bak gurbete gidip çalışıyor. Bir sıkıntı yok bir sorarsın oğlum bir şey içiyon mu şunu içme bunu içme diye tabi. Onu konuşun ama kız çocuğunun yani bir kızın yanına arkadaş olur gider Allah göstermesin o kız da eğer içiyorsa bunu da içtirir. Kaygıdan başka birşey değil, kız çocuğu” (KA 3)

Ayrımcılık biraz daha oğlan çocuğuna yakın oluyor kim olursa olsun şimdi. Oğlun çocuğunu yüzde yüz seviyor kız çocuğunu yüzde yetmiş pek şey etmiyor kız çocuğuna yüzde yetmiş yüzde yetmiş severse kız çocuğunu oğlan çocuğunu yüzde yüz seviyor yani nereye gidersem öyle görüyüm ben öyle görüyorum yani, önemli olan kız çoğunun adının çıkmaması bizim buralarda” (KA 4)

Bölgede namus olgusunun genellikle kadın ve kız çocukların cinsellikleri üzerinden yorumlandığı görülür. Karar alıcılar açısından namus, kadının toplumun isteğine uygun cinsiyet rol ve davranışları ile birlikte, kadının ve ailesinin sosyal konumu, saygınlığı ve ahlaklılığı olarak yorumlanmaktadır. Bilindiği üzere namus kültürünün yoğun olarak yaşandığı bir toplumda doğal olarak namusa gelebilecek herhangi bir lekelenmeye karşı toplum tarafından bazı koruyucu ve önleyici önlemler alınmaktadır. Çünkü namus kültüründe prestij ve saygı zor kazanılır ama kolaylıkla kaybedilir bir olgu olarak değerlendirilir (Peristiany, 1965). Bu durum doğal olarak namusu zedeleyecek herhangi bir utanma ve aşağılanma gibi olumsuz olaylara sebebiyet verecek sosyal risklere karşı özellikle kadın ve kız çocukları üzerinden önlemler alınmasına yol açar. Bu önlemler genellikle kız çocuklarını okula göndermemek ya da bunun doğal sonucu olarak ta bir an önce evlendirmekten ibarettir.

12. Karar Alıcılar Açısından Evlilik Düşüncesinin Anlamı

Araştırma sonuçları, bölgedeki erken evliliklerin normal karşılanmasında ataerkil kültürel aktarımın ne denli önemli olduğunu da göstermektedir. Kız çocuklarına yönelik “evde kalırsın”, “bahtın kapanır”, “yaşın geçerse seni kimse almaz”, bir an önce evlen ve çocuk yap” v.b.

söylemler bu süreci açıklayan önemli ataerkil değer yargılarıdır. Bu değer yargıları altında büyüyen kız çocukları, toplumsal rolünün ev kadınlığı ve annelik olduğu bilincine çocukluktan itibaren maruz kalmaktadır. Kız çocuklarının erken evlenmesi gerektiğine ilişkin bu tür söylemler aynı zamanda toplumun evliliğe bakışını da ortaya koymaktadır. Nitekim analiz sonuçları, karar alıcıların ve erken evlenen kadınların içinde bulundukları toplumda evliliklerin onsekiz yaşından önce gerçekleşmesi gereken geleneksel bir uygulama olarak değerlendirdiklerini göstermektedir. Karara alıcılar ise bu süreci şöyle anlatmaktadır.

“Şimdi bizim memlekette biraz yaşı geçti mi kız çocuğu evde kaldı gibi düşünülür. İşte iyi bir şey olsaydı evlenirdi alırlardı derler. Bizim buranın çoğunun tercihi onaltı, onyedi o sekizi zor bulur. Erkek yirmi, ondokuz askerden gelince hemen evlenir. Adamın nasıl tarif edeyim evine garı koca yaşlanmış bir oğlu var onaltı onyedi yaşında evlendiriyor. Kendimiz işte bizim hizmetimizi görsün gibisine düşünülür.” (KA 1)

“Bizde kızlar onaltı onyedi yaşına geldiği zaman genellikle kendi çevresine verirler. Yani elin iyisinden kendi kötün daha iyidir diyerekten kızın rızasıyla. Bizde zorla olmaz kızın rızasıyla kız isterse genellikle amcasının oğlunu istemezse de halasının oğlunu ister. Burada böyledir.” (KA 2)

“Şimdi kız çocuğu onbeş onaltı yaşına girince yani biri kendinden biri dünür gelmek istiyor. Yani hısım akrabalar şimdi diyor elin iyisinden kendi kötün iyidir. Yarın şimdi birine gider en iyisi kendime veriyim. Kendi akrabam hısımım diyon gider gelir diyon idare eder diyon bilmeyen işleri gösterir diyon. Böylelikle bunlardan biraz meydana geliyor.” (KA 3)

Bu anlatılardan da anlaşılacağı üzere karar alıcılar, kız çocuklarının onbeş, onaltı yaşına ulaştığı zaman evlendirilmesi gerektiğine inanmaktadırlar. Araştırmada, onsekiz yaşına ulaşan ancak evlenmeyen kız çocuklarının toplumda bir eksikliğinin ya da bir kusurunun olduğu düşüncesinin yaygın olduğu gözlemlenmektedir. Dolayısıyla erken evlilikler, bölgede küçük yaşta gerçekleşen geleneksel uygulamalar olarak değerlendirilmektedir. Ancak bu tür genel sonuçlarda ayrıntılı olarak açıklanmaya muhtaçtır. Nitekim araştırma sürecinde gerçekleştirilen görüşme ve gözlemlerde, erken evlilik öncesi süreçte erken evlilik kavramının aile ve sosyal çevrede kullanılmadığı keşfedilmiştir. Karar alıcılar bu süreci, “kız çocuğu onsekizine geldiğinde eğer evlenmemişse evde kaldı gözü ile bakılır” anlatısı ile toplumdaki evlilik algısının nasıl olduğunu ortaya koymaktadır. Bu açıdan bölgedeki evlilik algısı ile erken evliliklerin varlığını sürdürme nedenleri arasında yakın bir ilişki olduğu şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca karar alıcılar, kız çocuklarını küçük yaşta evlendirmekle hata yaptıklarını ve küçük yaşta kız çocuklarının önemli bir sorun olduğunu düşünmektedirler. Ancak bununla birlikte bu sorunun çözölemeyeceğine inanmaktadırlar. Konuya ilişkin karar alıcılar düşüncelerini aşağıdaki gibi ifade etmişlerdir.

Çok doğru hani seyrettiniz mi bilmem televizyonda oynardı ceviz oynamaya geldim. O diziyi biliyon mu bilmem. Çocuk ceviz oynuyor sonra gerdeke giriyor. O çocuktan evlilik olur mu? Biraz oturan kalktığı yeri bilecen konuşmanı bilecen. Bence biraz meyve biraz olgunlaşacak insan kız olsun erkek olsun geçim sağlasın. Daha kendi çocuk nasıl çocuk bakacak eve geçindirecek olmaz aslında ama ne yapalım hep böyle geldi böyle gider. Benim görüşlerim bu.” (KA 1)

“Erken evlenmek iyi bir şey değil aslında biraz şöyle olgunlaşacak. Şimdi diyelim ki bir meyve bahçesine gittin bir şeftali gördün şeftali daş gibi geç olan şeftali mevsiminde vardın o geç oluyor öbür şeftaliye vardın o biraz yumuşamış olmuş sen olgununu alırsın. Erken evlilikte niye gideyim de ben on yaşında on beş yaşında kız çocuğunu oğluma alıpta onu mu büyüttüyüm kendime mi bakayım ben biraz büyüsün babasının anasının evinde daha iyi olur yani.” (KA 2)

“Tabi sorun oluyor da bir bakıma da sorun şimdi bazı kız yetişti mi yani derler ya bakmazsan ya davulcuya kaçır ya zurnacıya kaçır. Böyle bir laf var en iyisi küçükken diyorlar yani mesela bir büyük yirmi beş yirmi altı yaşına geldi mi oğlan çocuğu ona eğem eğiyon yani. Benim oğlan yirmi altı yaşına geldiği onu eğemedim yani yok şöyle yok böyle istemem dedi yani Burada sorun oluyor biraz yaş geldi mi.” (KA 3)

Araştırma sonuçlarından bölgede sadece erken evlenen kadınların, ailelerin ya da karar alıcıların değil toplumun bir çıkmaz içerisinde olduğu ve bu sürecin döngüsel bir hal aldığı anlaşılmaktadır. Ancak bu süreç, karar alıcıların erken evlilikleri bölgede devam ettirmek istedikleri anlamına gelmemelidir. Bölgede erken evliliklerin önlenmesi durumunda kız çocuklarını ve ailelerini nasıl bir yaşamın beklediği konusunda karar alıcıların kaygı içerisinde olduğu görülmektedir. Bu noktada toplum tarafından onaylanan ve meşru görülen erken evlilikler bu kaygı ile baş etmede daha kolay bir çıkış yolu olarak anlaşılabilir. Yani karar alıcılar, kız çocuklarını içinde bulundukları sosyo kültürel iklim çerçevesinde değerlendirmektedir. Bu düşünceler genellikle ataerkil ideolojinin kadın ve kız çocukları için uygun gördüğü ideal yaşam tarzının bir sonucu olarak yorumlanabilir. Bununla birlikte araştırmada karar alıcıların erken evliliklerin önlenmesi durumunda şu ana kadar sivil toplumun ya da kamu yönetiminin sunmuş olduğu ideal yaşama tereddüt ile yaklaştığı anlaşılmaktadır. Bu tereddüt; yazılı ve görsel medyada sunulan yaşam tarzı, evlilik sorunları, boşanmalar, aile içi şiddet, kadın cinayetleri ve gençler arasındaki gün geçtikçe artan madde bağımlılığı oluşturmaktadır. Bu anlamda karar alıcıların bu sorunlara karşı kendi sosyo kültürel norm ve değerlerini koruma çabası içerisinde oldukları söylenebilir.

SONUÇ

Ülkelerin gelişmişlik düzeyi birbirinden farklı olsa da günümüz dünyasında kadın ve kız çocuklarının yaşadıkları sorunlar genellikle benzerdir. Bu sorunlar, ülkelerin sosyal refah düzeyine göre farklı biçimlere dönüşse de kadın ve kız çocukların maruz kaldıkları ayrımcılık gün geçtikçe yeni boyutlara ulaşmaktadır.

Uluslararası araştırma veriler gösteriyor ki önümüzdeki on yılda, yeni müdahale yöntemleri geliştirilmediği takdirde, yüz milyonu aşkın kız çocuğu henüz çocuk yaşlarda evliliğe maruz kalacağı tahmin edilmektedir. Türkiye’de de halen her dört evlilikten biri, bazı bölgelerde ise her üç evlilikten birinin çocuk evlilikler olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla erken evliliklerin geçmişten günümüze var olan ve gelecekte de var olması beklenen küresel bir sosyal sorun olarak değerlendirilmeye devam edecektir.

Ancak ülkemizde erken evlilikler ciddi boyutlarda olmasına rağmen konuya ilişkin yeterli sayıda araştırma bulunmamaktadır. Bununla birlikte konusu erken evlilikler olan ulusal ve uluslararası bilimsel araştırma ve makalelerde, erken evlilik olgusuna yönelik farklı disiplinlerin birçok farklı kavram kullanıldığı görülmektedir. Örneğin tıp alanında; sıklıkla genç gebelikler, çocuk

anneler ve ergen (adolesan) evlilikler kavramları kullanılırken sosyal bilimlerde; zorla evlilikler, çocuk evlilikler ve çocuk gelinler kavramları kullanılabilmektedir. Aslında bu tür kavramlaştırma çabaları erken evliliklerin on sekiz yaş öncesi gerçekleşen bir eyleme (evlilik) ilişkin dönemsel sürece vurgu yapar. Ancak erken evliliklerin nasıl gerçekleştiğini bu kavramlar içermektedir. Bu ayrıca erken evlilik olgusunu anlaşılmasını da güçleştiren bir durumdur. Bu çalışma bu anlamda ulusal ve uluslararası ilk kez söylenen bir kavramsal yaklaşımla konuya farklı bir boyut kazandırması açısından önemlidir. Dolayısıyla bu araştırma kapsamında geliştirilen sınıflandırma ve kavramlaştırma yaklaşımı, erken evlilikler ile mücadelede yeni ve doğru müdahale yöntemlerinin ve sosyal politikaların geliştirilmesine önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Bogdan, R. C., Biklen, S. K. (1992). *Qualitative Research for Education: Introduction and Methods*. Boston: Allyn and Bacon.
- Bora, A. (2011). *Kadınların sınıfı ücretli ev emeği ve kadın öznelliğinin inşası*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bulut, I. (1996). *Genç Anne ve Çocuk İstismarı*. Ankara: Bizim Büro Yayınevi.
- Can, Y. (2013). Kadına Yönelik Şiddetin Toplumsal Cinsiyet Temelleri: Niğde Örneği. *Gendered Bases of Violence Against Woman: Niğde Case*.
- Creswell, J. W. (2003). *Research Design: Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches* (2nd ed.). Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Erdem, Ş., ve Kabasakal, Z. (2016). Ergenlikte Algılanan Duygusal İstismar ve Bağlanma. *ASOS Akademik Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 4, Sayı, 33, kasım 2016, s, 389-409.
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (2008). Türkiye nüfus ve sağlık araştırması. (TNSA) Ankara: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Sağlık Bakanlığı Ana ve Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü, Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ve TÜBİTAK.
- Hearn, J. (1987). *The Gender of Oppression: Men, Masculinity and the Critique of Marxism*. New York: St. Martin's Press.
- Kaptanoğlu, Y. ve İ. Ergöçmen, B. (2012). Çocuk Gelin Olmaya Giden Yol. *Sosyoloji Çalışmaları Dergisi*, 15(2). Erişim Tarihi:08.08.2015 www.sosyolojidernegi.com
- Kara, B. (2015). Değişen Aile Dinamikleri Açısından Erken Yaşta Evlilikler Sorunu ve Toplumsal Önemi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(2), 59-72. Erişim: 11.10.2015, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr>.
- James, G., (2010). Socio-cultural Context of Adolescents' Motivation for Marriage and Childbearing in North-Western Nigeria: A Qualitative Approach, Department of Sociology, Ahmadu Bello University, Zaria-Nigeria.
- Maxwell, J. A. (1996). *Qualitative Research Design: An Interactive Approach*. California: SAGE Publications.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1984). *Qualitative Data Analysis: A Source Book of New*

Methods. London: SAGE Publications.

Özdemir, M. (2012). Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 325-327. Erişim: 10.10.2015, <http://www.sbd.ogu.edu.tr>.

UNICEF. (2014). *Ending Child Marriage Progress and Prospects*, Data and Analytics Section of Policy and Research. USA: Newyork.

Strauss, A., Corbin, J. (1990). *Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques*. New Delhi: SAGE Publications.